

พุทธวิธีการประนอมข้อพิพาท Buddhist mediation method of dispute

พรณทิพา วงศ์สุทัศน์ โมคกุล

Phuntipha Vongsututs Mookkakul

ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดปทุมธานี

The Pathumthani Juvenile and Family Court

Email: mollamp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ (1) เพื่อนำเสนอข้อพิพาทในศาล (2) เพื่อนำเสนอพุทธวิธีการประนอมข้อพิพาท โดยผู้เขียนใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อพิพาทในศาลแล้วนำเสนอพุทธวิธีการประนอมข้อพิพาท ข้อพิพาทในศาลเกิดขึ้นจากการที่โจทก์ประสงค์จะเอาความกับจำเลยในการที่ตนถูกละเมิด เช่น ข้อพิพาทเรื่องการดูหมิ่นเหยียดหยาม เป็นต้น พุทธวิธีการประนอมข้อพิพาท คือการนำหลักธรรมที่ชื่อว่า พรหมวิหาร 4 หมายความว่าเอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ หรือเอาใจไปซึ่งไว้ใน ความดีที่สุด ซึ่งมีคุณธรรม ประการคือ 1) เมตตา คือ ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ 2) กรุณา คือ ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือ มีจิตอ่อนโยน หมายถึงจิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข 4) อุเบกขา คือ ความวางเฉย นั่นคือมีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบ การวางใจเป็นกลางคือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง ไม่ลำเอียงต่อผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้น ศาลพยายามสร้างเครื่องมือและกลไก เพื่อให้สอดคล้องกับความยุติธรรมและเป็นธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคำถามหรือข้อสงสัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในกรณีที่แตกต่างกัน การที่ผู้ประนอมฯได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมจนสามารถส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในการประนีประนอมมากขึ้นและขึ้นอยู่กับการใช้อย่างเหมาะสมสำหรับโจทก์และจำเลย โดยเลือกหลักพุทธธรรมให้เหมาะสมกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น เพื่อยุติข้อพิพาทในศาลซึ่งเป็นยุติธรรมทางเลือกที่ศาลจัดขึ้น

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การประนอมข้อพิพาท, พรหมวิหาร

Abstract

This article there are two purposes. (1) To present the dispute in court. (2) To present the Buddhist mediation method, the dispute by the author use the method of dispute analysis in court, then present the Buddhist method. Dispute in court arise from the plaintiff wishes to take the defendant. To be violated, such as controversy, scandal, etc. The method of mediating the dispute is to adopt the principle called Brahmavihara. It means that you are in the mood for good or to keep them locked in the best. The moral is 4. 1) Mercy is means good heart. Love is the best wishes without any return. 2) Please be compassionate means mercy. Desire for others suffering. 3) Muthita is a kind of gentle mind, it refers to the mind without any envy. Be happy when others are happy. 4) Detachment refers to the inactivity of emotions. Trust is neutral, there is a fair balance as a brand. I do not care about love and hate. Not biased towards anyone. Frost tried to create tools and mechanisms to match justice and fair by the people in the judicial process. To consider questions or concerns. This will be useful for resolving disputes in different cases. The conciliator applied the above principles to the effect, success in reconciliation and depending on the proper use for the plaintiff and the defendant. By choosing the right Buddhist principles. I found the dispute. To settle the dispute in court, a fair alternative court held.

Keywords: Buddhist mediation, method of dispute, Brahmavihara

บทนำ

ปัจจุบันเกิดข้อพิพาทในศาลขึ้นเป็นจำนวนมาก และข้อพิพาทเหล่านั้นต้องอาศัยผู้พิพากษาเป็นผู้ตัดสิน การเป็นผู้พิพากษาต้องตัดสินในสิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง หรือ ประสานกันหรือไกล่เกลี่ยด้วยความฉับพลันและด้วยความรู้ ดังมีพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโอกาสที่ประธานศาลฎีกานำผู้พิพากษาประจำศาลยุติธรรมเข้าเฝ้า ฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ ท้องพระโรงศาลาเรไร วังไกลกังวล วันศุกร์ ที่ 22 มีนาคม 2545 พระองค์ท่านได้พระราชทานพระบรมราโชวาท ตอนหนึ่งว่า

“การเป็นผู้พิพากษานั้นก็ต้องตามชื่อ ต้องพิพากษา คือต้องตัดสินในสิ่งที่จะมี ปัญหาในโลกนี้มีปัญหามากมาย เพราะว่ามีคนมีความคิดเห็นต่างกัน เมื่อมีความคิดเห็นต่างกัน มีการขัดแย้งกัน เมื่อมีการขัดแย้งกัน บางทีก็ประสานกันได้ด้วยสติ แต่บางทีก็อาจทะเลาะกันได้ เมื่อมีการทะเลาะกัน ก็ต้องมีคนไกลเกลี่ยไม่ให้เกิด ไม่ให้กลายเป็นคดี ไม่ให้เป็นสถานการณ์ที่อันตราย เพราะถ้าปล่อยให้อันตรายเกิดขึ้น ประเทศชาติจะล้มได้ ฉะนั้น ต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะทำหน้าที่ในการไกลเกลี่ย ในการตัดสินด้วยความฉับพลัน และด้วยความรู้” (ธนรัตน์ ทั้งทอง, 2550)

จากพระราชดำรัสข้างต้นนี้ จะเห็นว่า พระองค์ท่านทรงให้อาวาฬผู้พิพากษาในเรื่องการตัดสินสิ่งที่จะมี ปัญหา ซึ่งในโลกนี้มีปัญหามากมาย เพราะคนมีความคิดเห็นต่างกัน เมื่อมีความคิดเห็นต่างก็มีความขัดแย้งกัน บางครั้งก็ประสานกันด้วยสติ บางครั้งก็อาจจะทะเลาะกัน ต้องมีคนไกลเกลี่ยหรือมีผู้ประนอม ในการประนอมข้อพิพาท เพื่อยุติปัญหาหรือป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์ที่เป็นอันตราย เพราะถ้าปล่อยให้เกิดขึ้นประเทศชาติจะล้มได้ ฉะนั้นถือเป็นหน้าที่สำคัญของคนที่ทำหน้าที่ในการไกลเกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาท เพื่อหาข้อยุติปัญหาด้วยความรู้อย่างเฉียบพลัน สำหรับพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าล้วนว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ชาติไทยเรามิองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตา ทรงเสียสละเวลาและทรงเสียสละพระวรกายของพระองค์ในการจะเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านต่างๆ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและเพื่อความอยู่ดีมีสุขของอาณาประชาราษฎร์ ในวโรกาสที่สำคัญพระองค์ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณพระราชทาน พระบรมราโชวาท ซึ่งพระบรมราโชวาทดังกล่าว

เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในทางอาญาหรือทางแพ่งต้องหาทางออกหรือมีข้อยุติ หากไม่สามารถยุติได้ก็ยิ่งทำให้เกิดขัดแย้งมากยิ่งขึ้นไป จะต้องอาศัยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ดังที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระองค์ท่านได้เสด็จเป็นองค์ประธาน ในการเปิดการสัมมนา เรื่อง การบริหารจัดการความขัดแย้งในทางอาญา ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร วันอังคาร ที่ 29 กรกฎาคม 2553 มีความตอนหนึ่งว่า

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกสังคมและทุกประเทศเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว หากไม่สามารถหาข้อยุติกันเองได้ ก็จะต้องอาศัยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องช่วยแก้ปัญหา ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด คือมีความเป็นกลางทั้งในความคิด จิตใจ การกระทำ

และคำพูดเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากทุกคนทุกฝ่าย (พระดำรัสพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2554)

จากพระดำรัสดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ความสำคัญในการยุติความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกคือกระบวนการไกล่เกลี่ยในการแก้ไขความขัดแย้ง จึงอยู่ที่ผู้ทำหน้าที่พิพากษา โดยต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด คือเป็นกลางทั้งในความคิด จิตใจ การกระทำ และคำพูด เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากทุกคนทุกฝ่าย จึงจะสามารถทำการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาทนั้นๆ ได้

อนึ่ง การที่ผู้พิพากษาวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด จะสามารถยุติข้อขัดแย้งได้และคู่ความจะได้รับความเป็นธรรมด้วยนั้น อาจจะยังไม่สมบูรณ์แบบเสียทีเดียว ผู้เขียนมองว่า มีความจำเป็นมาก ที่ต้องอาศัยพุทธวิธีประนีประนอม คือการนำเอาพรหมวิหาร 4 เข้าไปช่วยในการพิพากษา จะทำให้การพิพากษานั้นสมบูรณ์แบบ คือจะทำให้โจทก์และจำเลยหันหน้าเข้ากัน รักกัน และปรองดองกันนั่นเอง

แนวคิดเรื่องการไกล่เกลี่ย

วรรณัฐ สังข์ใหม่ ได้นำเสนอการบริหารจัดการระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล สรุปใจความได้ว่า จำนวนคดีที่ประชาชนและส่วนราชการฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมทั่วประเทศมีจำนวนกว่าล้านเรื่องนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ซึ่งการดำเนินคดีตามกระบวนการพิจารณาสืบพยานมีขั้นตอนมากมาย อาจใช้เวลา 5-7 ปี (นับตั้งแต่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา) กว่าศาลจะมีคำพิพากษาในเรื่องนั้นให้เสร็จสิ้น ต้องใช้เวลานานมากศาลยุติธรรมจึงได้นำระบบการระงับข้อพิพาทมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งระหว่างคู่พิพาทในการยุติความขัดแย้ง ซึ่งระบบการประนีประนอมข้อพิพาทใช้เวลาเพียง 1-3 เดือนเท่านั้นถ้าคู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ ทำให้มีการจำหน่ายคดีออกจากระบบของศาล ซึ่งเป็นผลทำให้คดีลดลงจากระบบของศาล ส่งผลทำให้คู่พิพาท ประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายและเป็นการประหยัดงบประมาณของรัฐบาลในการดำเนินคดีไปตามกระบวนการพิจารณาของศาล (วรรณัฐ สังข์ใหม่, 2550)

โชติช่วง ทัพวงศ์ ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า มีคดีฟ้องร้องที่นำมาสู่ศาลเพิ่มมากขึ้น การที่มีคดีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ไม่ได้สัดส่วนกับคดีที่เพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดคดีล้นศาลและค้างการพิจารณาอยู่ในศาลเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่ค้างเป็นจำนวนมากจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลยุติธรรมจะต้องสร้างยุติธรรมทางเลือกอื่นนอกจากการสืบพยานและพิพากษาคดีให้แก่ประชาชน ดังนั้นศาลพยายามสร้างเครื่องมือ และกลไกขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ขณะเดียวกันผู้เสียหายจะได้รับการ ค้ำประกัน ดูแล จึงได้มีการ

นำระบบประνομข้อพิพาทมาใช้ในศาล ซึ่งเป็นทางเลือกให้กับประชาชน ควบคู่ไปกับการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้ประชาชน สามารถยุติข้อพิพาทได้ด้วยตนเอง อันเกิดจากความพึงพอใจร่วมกันและทั้งสองฝ่ายสามารถรักษาความสัมพันธ์ต่อไปได้ ซึ่งนับเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เกิดความสามัคคีความสงบสุขในสังคม อีกทั้งยังช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ดังนั้น การที่ศาลนำเอากระบวนการยุติธรรมทางเลือกอื่นซึ่งได้แก่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือการประνομมาใช้แทนกระบวนการสืบพยานและพิพากษาคดี ซึ่งมีคนกลางดำเนินกระบวนการเจรจา หากตกลงกันได้ก็จะทำสัญญาประนอมยอมความ และศาลพิพากษาตามยอม การไกล่เกลี่ยหรือการประνομข้อพิพาททำให้ไม่มีคู่พิพาทฝ่ายใดแพ้ฝ่ายใดชนะ มีแต่ชนะทั้งคู่ (WIN-WIN) (โชติช่วง ทังวงศ์, 2550)

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ กล่าวว่า ประวัติความเป็นมาของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนจึงจะมีการฟ้องคดี เช่นในประเทศฟิลิปปินส์ การไกล่เกลี่ยหรือการประνομข้อพิพาทได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนมีการนิยมใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ซึ่งมีการพัฒนาถึงขั้นมีสำนักงานเอกชนดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือประνομให้ประชาชนซึ่งเอกชนจะคิดค่าบริการแพงมาก

สำหรับประเทศไทยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยมาแต่โบราณ โดยเจ้าเมือง ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้อาวุโส มีอำนาจและบารมีเป็นที่เคารพยำเกรงของคู่พิพาทจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือชี้ขาดระหว่างคนในชุมชน ต่อมาได้มีการบัญญัติไว้ในกระบวนการกฎหมายพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2447 ให้ศาลไกล่เกลี่ยได้ระหว่างการพิจารณาของศาล และต่อมาใน พ.ศ. 2537 ศาลได้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้มากขึ้น โดยแยกผู้พิพากษาที่ทำการไกล่เกลี่ยมิใช่เจ้าของคดี และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลสามารถตั้งผู้ประνομเพื่อช่วยเหลือผู้พิพากษาทำการไกล่เกลี่ย จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลและสำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรมทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับศาลยุติธรรมทั่วประเทศ (ปรัชญา อยู่ประเสริฐ, 2550)

ธนรัตน์ ทังทอง กล่าวว่า ปัจจุบันการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีหนึ่งในศาลต่างประเทศเป็นจำนวนมาก นำมาใช้เพื่อยุติความขัดแย้ง นอกเหนือจากการสืบพยานและพิจารณาคดี ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกและรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและประหยัดค่าใช้จ่าย (ธนรัตน์ ทังทอง, 2550)

ศาลยุติธรรมจึงมีนโยบายให้ศาลยุติธรรมทั่วประเทศ จัดให้มีระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลควบคู่ไปกับการพิจารณาคดี เพื่อเป็นทางเลือกให้ประชาชนมีส่วนร่วมยุติข้อพิพาทด้วยตนเอง โดยมีผู้ประνομเป็นคนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือคู่พิพาทเพื่อหาข้อยุติร่วมกันโดยพินิจ ชาญชัย ลิขิตจิตถะ ประธานศาลฎีกา ได้กำหนดนโยบายการบริหารงานศาล ในพ.ศ. 2549

กำหนดนโยบายให้ศาลยุติธรรมทั่วประเทศ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการคดีในศาลชั้นต้นด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพของการไกล่เกลี่ยให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน

สถิติคดีอาญาประจำปี 2555-2556				
ปริมาณคดีอาญา	จำนวนคดีอาญาที่ที่ค้างมา	จำนวนคดีอาญาที่รับใหม่	จำนวนคดีอาญาที่เสร็จไป	จำนวนคดีอาญาที่คงค้าง
2555	1726	4941	4884	1778
2556	1778	4840	4747	1871

จะเห็นได้จากสถิติดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จในการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือการประนอมทางอาญายังไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากคดีที่ค้างในระบบมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนโยบายของท่านประธานศาลฎีกาให้ศาลยุติธรรมทั่วประเทศ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการคดีในศาลชั้นต้นด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพของการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน ศาลได้มีการดำเนินนโยบายไปแล้วคดีที่ค้างยังมีเพิ่มขึ้น สมมุติว่างานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จน่าจะทำให้คดีที่ค้างอยู่ในศาลลดลง

เนื่องจากผู้เขียนเป็นผู้ประนอมคดีอาญาของศาลอาญามาตั้งแต่ปี 2551 มีความสนใจศึกษาแนวทางพัฒนาวิธีการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาททางอาญาให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น ผ่านกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยเป็นผู้ประนอมคดีอาญาด้วยตนเองโดยผู้เขียนได้ทบทวนประเด็นเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักศาสนาพุทธ และการนำไปปฏิบัติอย่างน่าสนใจเป็นที่รู้จักและยอมรับว่า เป็นวิธีที่ง่ายในการนำมาปฏิบัติในการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทเพื่อยุติความขัดแย้ง ผู้เขียนเห็นว่าอาจนำไปสู่การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาและ มีผลทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ในกระบวนการระงับข้อพิพาทในคดีอาญาเพื่อให้มีหลักในการจัดการความขัดแย้งโดยนำเอาหลักพุทธธรรมมาช่วยในการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทเพื่อผลสำเร็จในการประนอมข้อพิพาทในศาล ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยผู้ประนอม ในการวิเคราะห์ วินิจฉัยออกแบบในการจัดการความขัดแย้งเพื่อระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทซึ่งเป็นวิธีระงับข้อพิพาททางอื่นนอกจากการพิจารณาคดีตามปกติของศาล วิธีการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทให้ได้ผลสำเร็จมากขึ้น

พุทธวิธีในการประนอมข้อพิพาท

หลักพุทธธรรมนับว่า เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ปฏิบัติวิชาชีพด้านการจัดการความขัดแย้งและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งสามารถนำมาใช้เพื่อรับมือและแก้ไขความขัดแย้งได้ดีขึ้น ซึ่งใครก็ตามที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งจะพบว่าเป็นประโยชน์เข้าพัฒนาวิธีการนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้น่าจะใช้ได้ผลในการควบคุมความเสียหาย จัดการกับความเห็นที่ไม่ลงรอยกันแก้ไขความขัดแย้งและเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งไปในทางบวก วิธีประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมให้เหมาะสมกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และชี้ทางให้แก่ผู้ประนอม, นักวิเคราะห์, นักกลยุทธ์ความขัดแย้งให้เป็นผู้ปฏิบัติที่รู้จักไตร่ตรองนั่นคือ เป็นผู้เข้าใจตอบสนองการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งโดยนำประสบการณ์ที่ผ่านมาสามารถวิเคราะห์และออกแบบการจัดการความขัดแย้งได้อย่างถูกต้อง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมุ่งประเด็นการค้นหาคำสอนเกี่ยวกับความขัดแย้ง และศึกษาวิธีการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทในศาลและความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดของหลักพุทธธรรม มาเชื่อมโยงถึงวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทของผู้ประนอมข้อพิพาทในศาลว่าสอดคล้องกับการนำแนวคิดจากผลงานของบรรดานักทฤษฎีและนักปฏิบัติของศาลนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้โจทก์และจำเลยปรองดองกัน

นับเป็นเวลาหลายครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประณามการใช้ความรุนแรง โดยที่พระองค์ทรงมีหลักการที่สำคัญว่าใจมาก่อนการกระทำทุกอย่าง ดังที่ปรากฏอยู่ใน 2 พระคาถาแรกของธรรมบท แนวทางในการป้องกันที่พระองค์ทรงเน้นย้ำคือการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติ กล่าวคือโดยการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจ ในข้อนี้มีคำขวัญของยุเนสซึ่งตรงกับที่พระองค์ทรงเห็นว่า “เนื่องจากว่าสงครามเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นที่ใจของมนุษย์นี้แหละที่ต้องปกป้องสันติภาพจะต้องถูกสร้างขึ้น” นี่คือนิยามที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น “จงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธหรือด้วยความรัก จงชนะความชั่วด้วยความดีจงชนะความตระหนี่ด้วยการให้ จงชนะความเท็จด้วยความจริง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/223/457)

หลักพุทธธรรมคำสอนที่นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ปฏิบัติวิชาชีพด้านการจัดการความขัดแย้งและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งสามารถนำมาใช้เพื่อรับมือและแก้ไขความขัดแย้งได้ดีขึ้นคือ ศีล 5 ประยุกต์ใช้กับหลักพุทธธรรมอื่นๆ เช่น อคติ 4, พรหมวิหาร 4, วชิรสูตร 4, หลักสารณียธรรม 6, มรรคมงคล 8, อริยสัจ 4 นำมาประยุกต์ใช้เฉพาะกรณีไป และชี้ทางแก่นักวิเคราะห์และนักกลยุทธ์ความขัดแย้งให้เป็นผู้ปฏิบัติที่รู้จักไตร่ตรอง นั่นก็คือเป็นผู้สามารถเข้าใจตอบสนองและจัดการอย่างสร้างสรรค์เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและสามารถเรียนรู้ที่รู้จักไตร่ตรองและเข้าใจได้จากการวิเคราะห์และประสบการณ์ที่ผ่านมา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมุ่งประเด็นศึกษา ค้นหาสาเหตุความขัดแย้ง และศึกษาวิธีการประนอมข้อพิพาททางอาญาของศาลและความเป็นไปได้ในการนำหลักพุทธธรรม มาเชื่อมโยงกับวิธีการประนอมข้อพิพาทของผู้ประนอมในศาลว่าสอดคล้องกับการนำแนวคิดตามหลักพุทธธรรมศาสนามาประยุกต์ใช้กับการประนอมข้อพิพาทในศาลได้มากน้อยเพียงใด

การประนอมข้อพิพาทในพระวินัยปิฎก เมื่อได้ศึกษาแล้วจะได้ข้อสรุป แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการประนอมเพื่อยุติข้อพิพาทในแต่ละกรณี สามารถนำแนวคิดทฤษฎีที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกดังกล่าวสามารถไปบูรณาการเพื่อใช้ในการกระบวนการการประนอมข้อพิพาทในศาล โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ตามสภาพปัญหาที่เป็นข้อพิพาทในศาล ผู้เขียนตั้งใจที่จะศึกษาเพื่อบูรณาการวิธีการจัดการจัดการความขัดแย้งทั้งสองกรณีดังกล่าวข้างต้นซึ่งถ้าผลการศึกษานำมาปรากฏว่าสามารถนำหลักการประนอมเพื่อยุติข้อพิพาทในพระวินัยตามหลักอริยสัจ ๔ ที่มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลและหลักพุทธธรรมดังกล่าวข้างต้น มาประยุกต์ใช้ในหัวข้อวิจัยในการวิเคราะห์ชั้นสูงมีการคิดเชิงวิจารณ์ญาณและประยุกต์ใช้ในประนอมข้อพิพาทซึ่งถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูงและมีความสามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนเพื่อระงับข้อพิพาทกับหลักการประนอมข้อพิพาททางอาญาในศาลอาญาได้ตามสภาพคดีทางอาญา ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ในทางทฤษฎีและวิธีปฏิบัติของผู้ประนอม นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเศรษฐกิจชาติ เพราะคู่พิพาทไม่ต้องกังวลกับการต้องมาศาลตามนัด ตั้งแต่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาเป็นเวลาราว 8 ปี มีโอกาสกลับไปประกอบอาชีพและเป็นการประหยัดงบประมาณในการบริหารจัดการคดีอาญาในศาล ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างโจทก์กับจำเลย ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล ซึ่งมีขั้นตอนในการประนอมข้อพิพาทดังต่อไปนี้

ก. ขั้นตอนการประนอมข้อพิพาทและเทคนิคการสื่อสารของผู้ประนอมในการเพิ่มประสิทธิภาพในการประนอมข้อพิพาทในศาล ในการประนอมข้อพิพาทต้องมีการเตรียมคดีก่อนไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อพิพาทผู้ประนอมจะศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคดีก่อนโดยอ่านจากสำนวนคดีว่าเหตุใดที่ทำให้เกิดข้อพิพาท และผู้เสียหายมีความต้องการอะไร

1. การเริ่มประชุมประนอมข้อพิพาท ผู้ประนอมกล่าวเปิดการเจรจาประนอม โดยผู้ประนอมทักทายคู่ความเพื่อสร้างบรรยากาศให้มีความเป็นกันเองและแนะนำตัวเองแล้วจึงให้คู่ความทั้งสองฝ่ายแนะนำตัวเอง เพื่อที่จะได้เช็คสอบถามว่าข้อตรงในสำนวนหรือไม่ ชี้แจงให้คู่ความถึงกติกาที่ทุกฝ่ายต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ฝ่ายหนึ่งพูด อีกฝ่ายหนึ่งควรฟัง ห้ามโต้แย้ง ถ้าไม่เห็นด้วยให้จดไว้และผู้ประนอมจะเปิดโอกาสพูดในภายหลัง และการเจรจาจะต้องเก็บไว้เป็นความลับ ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ห้ามนำข้อมูลในการเจรจาไปอ้างในกระบวนการพิจารณาไม่ได้ เป็นต้น

ในทางปฏิบัติของผู้วิจัยที่ทำหน้าที่ผู้ประνομด้วยนั้นก็จะกล่าวนำก่อนการประνομข้อพิพาทดังนี้

ก) วันนี้ดีใจที่จะได้มีโอกาสสร้างกุศลร่วมกันเพราะถ้าการประνομกัน ในวันนี้สามารถมีข้อตกลงกันได้จะทำให้คดียุติลงเท่ากับว่าร่วมทำความดีถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ข) ถ้ามุ่งความว่าวันนี้คู่ความตั้งใจที่จะยุติคดีใช้ไหมจึงขอให้มีการประνομข้อพิพาท

ค) ดังนั้นขอให้ทุกฝ่ายพูดความจริงเพื่อผู้ประνομจะได้ช่วยหาทางออกของปัญหาได้ตรงจุด ถ้าฝ่ายมีความประสงค์ที่จะคุยฝ่ายเดียวก็บอก เพื่อผู้ประνομจะได้ขออนุญาตอีกฝ่ายหนึ่งให้แม้ว่าจะมีการคุยกันฝ่ายเดียวขอรับรองว่าจะให้ความเป็นธรรมทุกฝ่ายให้สมกับได้รับมอบหมายจากท่านอธิบดีศาลอาญาเพื่อให้มาทำหน้าที่นี้ และจะให้โอกาสในเวลาที่เหมาะสมกับอีกฝ่ายหนึ่งเช่นกัน

ง) ขอให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายพูดจากันด้วยหัวใจที่เต็มไปด้วยความรักความเมตตาต่อกันทั้งสองฝ่ายคงไม่ปฏิเสธว่าตั้งแต่เกิดมาทุกคนต้องเคยทำผิดมาแล้วด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งเราเองก็เคยได้รับความเมตตามาก่อน หลักระธรรมเนียมกล่าวว่าการให้โอกาสคนได้บุญยิ่งนัก

จ) ข้อตกลงที่เกิดขึ้นในการยุติข้อพิพาทจะต้องมีความเป็นธรรมและให้มีความพอเหมาะพอดีซึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งรับได้ ขอให้เอาใจเขามาใส่ใจเราด้วยให้อภัยต่อกันเพื่อเป็นการสร้างความดีให้ตัวเราเองและสร้างความสามัคคีให้กับสังคมส่วนรวมด้วย

ฉ) ข้อตกลงดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ เพื่อคดีจะไม่กลับมาที่ศาลอีก

2. การค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท ผู้ประνομต้องค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาทจากข้อมูลและข้อเท็จจริงที่ได้รับจากคู่พิพาทซึ่งอาจจะเป็นการเจรจาร่วมกันทุกฝ่าย หรือประชุมแบบแยกเจรจาที่ละฝ่ายก็ได้

3. การหาทางแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ผู้ประνομ มีหน้าที่ลดประเด็นข้อขัดแย้งและเสนอทางออกในการยุติข้อขัดแย้งให้แก่คู่พิพาทโดยให้คู่ความร่วมกันตัดสินใจด้วยความสมัครใจ หลักการประνομที่กล่าวมาข้างต้นเน้นเรื่องตัวบุคคลและอารมณ์ของคู่พิพาท ซึ่งเป็นเพียงองค์ประกอบ 1 ใน 3 ของความขัดแย้ง จนดูเหมือนว่าพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่เฉพาะเรื่องจิตใจหรืออารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น ที่จริงองค์ประกอบอีก 2 ส่วนคือ ประเด็นปัญหาและกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้ง ก็เป็นเรื่องที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญเช่นกันและถือว่าเป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้ในการแก้ไขความขัดแย้ง การประνομข้อพิพาทจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อคำนึงถึงองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ การจัดการแต่อารมณ์ความรู้สึกของคู่พิพาทอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ถึงแม้คู่กรณีจะเริ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน แต่ถ้าหากขาดการจับประเด็นปัญหาและกระบวนการประνομข้อพิพาทที่ดี ก็อาจเกิดปัญหาได้ หรือไม่ได้ผลดี

เท่าที่ควร เช่น ลงเอยด้วยการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอม (lose/win) หรือประนีประนอม คือได้คนละครึ่ง ซึ่งก็ยังไม่ดีเท่ากับที่คู่พิพาทเป็นฝ่าย “ได้” ทั้ง 2 ฝ่าย (win/win)

4. การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ผู้ประนีประนอมจะบันทึกข้อตกลงของคู่ความซึ่งได้รับความยินยอมจากคู่พิพาททั้งสองฝ่ายและมีการลงนามของคู่พิพาททั้งสองฝ่ายหรือมีการตกลงรับข้อพิพาทบางส่วนโดยทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรและได้รับการลงนามจากคู่พิพาท หรือหยุดการประนีประนอมโดยมีข้อตกลงว่าจะนำข้อพิพาทกลับมาเจรจาประนีประนอมและกลับมาเจรจาอีกครั้งตามวันที่กำหนดหรือเนื่องมาจากเหตุอื่นตามที่ระบุไว้ในระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือถ้าจำเลยสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันในวันนั้น คดีก็ยุติลง ตามคำพิพากษาตามยอมที่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันทำขึ้น

5. การปิดประชุมการประนีประนอมข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมกล่าวปิดประชุม โดยผู้ประนีประนอมจะกล่าวขอบคุณที่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ร่วมมือกันในการหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาจนมีข้อตกลงในการยุติข้อพิพาท นับว่าคู่ความได้มีโอกาสสร้างกุศลเพื่อถวายแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องจากพระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริในการให้ศาลหาทางช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อน เรื่องการมีคดีมาสู่ศาลตั้งนั้นศาลจึงจัดให้มียุติธรรมทางเลือกคือการประนีประนอมข้อพิพาทเมื่อคู่พิพาทมีข้อตกลงกันได้ทำให้คดีก็ยุติได้รวดเร็วขึ้น และเป็นการช่วยประหยัดงบประมาณให้ชาติ เพราะทำให้คดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินลงผลของการประนีประนอมข้อพิพาทเป็นอย่างไร ไม่ว่าคู่พิพาทจะตกลงได้หรือไม่การประนีประนอมข้อพิพาทย่อมสิ้นสุดลง ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานใดๆที่เกิดขึ้นในชั้นไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาทไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงในศาลได้เว้นแต่คู่ความจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น การดำเนินกระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทเป็นความลับทั้งผู้ประนีประนอมและคู่พิพาทต้องเก็บความลับ ไม่เปิดเผยให้บุคคลภายนอกได้รู้ถึงข้อมูลหรือเงื่อนไขในการเจรจาระหว่างกัน เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

ข. เทคนิคในการประนีประนอมข้อพิพาท ประสิทธิ์ ดวงตะวงษ์ ได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎีว่าด้วยการสื่อสารของผู้ไกล่เกลี่ยของ Pepperdine University ประเทศสหรัฐอเมริกา ความเป็นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มเปิดการประชุมเพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่ความจนกระทั่งปิดประชุม ซึ่งผู้พิพากษาและผู้ประนีประนอมทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะกลยุทธ์ในการสื่อสาร เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีและหาทางออกให้แก่คู่ความซึ่งผู้เขียนมีโอกาสไปศึกษาในหลักสูตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ Pepperdine University จึงขอนำแนวคิดทางด้านสื่อสารของ Straus Institute for Dispute Resolution ของ Pepperdine University เป็นส่วนหนึ่งของ School of law มาถ่ายทอดให้ทราบดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในกระบวนการไกล่เกลี่ย คือให้ทุกฝ่ายเข้าใจมุมมอง

ของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ผู้ใกล้เคียงเข้าใจประเด็นและส่วนได้ส่วนเสียของฝ่ายต่างๆ

2) เทคนิคการสื่อสารเพื่อเปิดเผยส่วนได้เสียและคุณค่าความสำคัญที่ซ่อนอยู่ ผู้ใกล้เคียงสามารถใช้เครื่องมือเพื่อสื่อสารในการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้พูดในประเด็นที่ผู้ใกล้เคียงสนใจซึ่งประเด็นเหล่านั้นได้มาจากสิ่งที่ผู้สนทนาที่กำลังพูดหรือแสดงออกนั่นเองกลยุทธ์ในการเปิดเผยความต้องการและจุดสนใจต่างๆคือการใช้เทคนิคทางการสื่อสารประกอบด้วยภาษาท่าทาง, การพูดซ้ำ, การกล่าวทวนด้วยคำพูดใหม่, การสรุปความ, การขยายความ, การฟังอย่างตั้งใจ (ประสิทธิ์ ดวงตะวงษ์, 2550)

รูปแบบคำถาม (Question Formats) คำถามแบบต่างๆมีประโยชน์ในการแก้ไขความขัดแย้งในบริบทที่ต่างกัน ดังนี้

1) คำถามปลายปิด (Closed Questions) คำถามปิดสามารถใช้เมื่อคาดหวังคำตอบที่เฉพาะเจาะจงและเป็นการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องบ้างเล็กน้อยแต่อาจเป็นข้อมูลสำคัญตัวอย่างคำถามปิดเช่น

“คุณทำงานกับองค์กรนี้มานานเท่าไร”

“คุณอายุเท่าไร”

“กรณีเป็นความจริงใช่หรือไม่”

2) คำถามปลายเปิด (Opened Question) คำถามปลายเปิดใช้เพื่อเปิดโอกาสให้ได้รับคำตอบที่ขยายความมากยิ่งขึ้น คาดหวังที่จะได้รับการอธิบายหรือขยายความใดๆกลับมา เทคนิคนี้อาจทำให้ได้รับข้อมูลบางอย่างที่ไม่ได้คาดหวังว่าจะถูกเปิดเผยมาก่อน ตัวอย่างคำถามปลายเปิดเช่น

“คุณชอบงานที่ทำอยู่อย่างไร”

“วันนี้คุณห่วงหรือกังวลเรื่องอะไร”

“งานที่คุณมีประสบการณ์มากมายมีลักษณะเป็นอย่างไร”

“คุณช่วยอธิบายสิ่งที่คุณชอบมากที่สุดในงานของคุณเป็นอย่างไร”

“คุณช่วยอธิบายความรู้สึกของคุณให้ผมเข้าใจได้หรือไม่เพราะอะไรผมจึงไม่ได้ รับการยอมรับให้เป็นคนกลางในกระบวนการนี้?”

3) คำถามนำ (Leading Question) คำถามนำเป็นคำถามที่มีการชี้นำหรือแนะคำตอบให้กับผู้ถูกถาม โดยทั่วไปใช้คำถาม นี้เพื่อค้นหาการเห็นด้วยกับคำถามนั้นตัวอย่างคำถามนำเช่น

“กรณีเป็นความจริงหรือไม่ที่คุณได้ไปปรากฏตัวอยู่ในที่ทำงานของคุณตอนเวลาตั้งแต่ 9 โมงเช้า จนถึง 5 โมงเย็นในวันที่ 12 ตุลาคม?”

“กรณีเป็นความจริงหรือไม่ว่าคุณสนุกรสสนานกับการเดินทางครั้งนี้?”

“เพราะความกลัวของคุณใช่หรือไม่ทำให้คุณไม่ยอมรับผมเป็นคนกลาง?”

4) คำถามที่แสดงการฟังอย่างตั้งใจ (Active listening Questions) การกล่าวทวนซ้ำถึงสิ่งที่คู่เจรจาได้แสดงความคิดเห็นบางประการออกมา ตัวอย่าง คำถามที่แสดงถึงการฟังอย่างตั้งใจ เช่น

“ฉันรู้สึกสับสนต่อการตัดสินใจของเจ้านาย”

“คุณรู้สึกไม่มีความสุขกับผลของการประชุมใช่ไหม?”

5) คำถามเพื่อขยายความเพิ่มเติม ความประสงค์ในข้อมูลเพิ่มเติมที่ต่อเนื่องจากข้อเท็จจริงที่คู่เจรจาได้พูดออกมา ตัวอย่างของคำถามที่ขยายความเพิ่มเติม เช่น

“พวกเราต้องการชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขที่ดีที่สุดที่จะกำหนดอยู่ในแผนเกษียณ อายุของพนักงาน”

“เงื่อนไขที่อยู่ในความคิดของคุณคืออะไรบ้าง”

6) คำถามเพื่อความชัดเจน (Clarification Question) คำถามที่มุ่งต้องการหาความชัดเจนของข้อมูลที่ปรากฏ ตัวอย่างคำถามที่ต้องการความชัดเจน เช่น

“ฉันเพียงแค่ต้องการทำโครงการนี้ให้สำเร็จโดยใช้กลยุทธ์เดิมที่เคยใช้มาก่อนเท่านั้นเอง”

“คุณพอที่จะช่วยอธิบายให้พวกเราเข้าใจถึงลักษณะของกลยุทธ์ที่คุณต้องการจะใช้เพื่อทำโครงการนี้ให้สำเร็จได้หรือไม่?”

7) คำถามเพื่อการยืนยัน (Confirmation Question) คำถามที่มีการสรุปความและต้องการการยืนยันข้อมูลที่ถูกนำเสนอออกมา ตัวอย่างคำถามเพื่อการยืนยันเช่น

“ฉันยินดีสอนหนังสือไตรมาสนี้และให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา”

“คุณตกลงสอนหนังสือไตรมาสนี้และให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา ใช่หรือไม่?”

8) คำถามที่ตรวจสอบความจริง (Confrontation Question) คำถามมุ่งให้ข้อเท็จจริงใดๆที่คู่เจรจาได้กล่าวออกมาเกิดความชัดเจนไม่คลุมเครือ หรือคำถามมุ่งทดสอบการรับรู้ความเป็นจริงของคู่เจรจา ตัวอย่างคำถามเพื่อตรวจสอบความจริงเช่น

“เมื่อตอนเริ่มต้นสนทนากัน คุณให้สัญญาว่าจะไม่ขัดจังหวะ”

“คุณยังคงเจตนาจะรักษาสัญญานั้นอยู่หรือไม่?”

“บริษัทนี้ยังสามารถยุติกระบวนการนี้ได้หรือไม่?”

9) คำถามสมมุติ (Hypothetical Question) คำถามมุ่งหาการตอบสนองของคู่เจรจาต่อสถานการณ์ใดที่ถูกสมมุติขึ้นตัวอย่างของคำถามสมมุติเช่น

“ถ้าคู่เจรจาอีกฝ่ายตกลงยินดีจะจ่ายเงิน \$ ๒๕,๐๐๐ คุณจะยอมรับข้อเสนอนี้หรือไม่?”

10) การตั้งคำถามของผู้ประนอม (Mediator Questions) ผู้ประนอม จำเป็นจะต้องถามคำถามที่มีความชัดเจนตลอดกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยทั่วไปผู้ประนอม จะต้องระมัดระวังไม่ถามคำถามที่มีลักษณะชี้้นำจุดแข็งของคู่พิพาทที่มีผลต่อการตัดสินใจ อีกทั้งต้องระมัดระวังหรือหลีกเลี่ยงไม่ถามคำถามที่มีผลทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดการป้องกันตนเอง เช่นเดียวกัน คำถามเฉพาะเจาะจงหลายๆคำถามควรแยกนำไปถามเป็นการเฉพาะกลุ่มในขณะประชุมฝ่ายเดียว(Caucus)จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าผู้ประนอมควรใช้คำถามในจำนวนที่ใกล้เคียงกันกับคู่เจรจาแต่ละฝ่ายในกรณีที่มีการประชุมร่วมกันแม้ว่าโอกาสแพ้นะของข้อพิพาทจะไม่ใกล้เคียงกัน

ระหว่างการตั้งคำถามที่ดีและตลอดกระบวนการประนอมข้อพิพาทที่ดีผู้ประนอมควรต้องพยายามอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติต่อคู่เจรจาทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันให้มากที่สุด ปฏิบัติภายใต้ตอบใดๆ ของผู้ประนอมที่มีต่อคู่พิพาทแต่ละฝ่ายไม่จำเป็นต้องปฏิบัติอย่างเดียวกันเสมอ ควรต้องให้เสมอภาคเท่าเทียมอย่างเหมาะสมที่จะเป็นไปได้

ตัวอย่างคำถามเปิด (Open-Ended Question) ที่เปิดโอกาสให้ผู้พูดได้พูดหรือระบายความในใจหรือเพื่อให้ผู้ประนอมจะได้รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

- ก. ช่วยเล่าให้ฉันฟังเพิ่มเติมเกี่ยวกับ...
- ข. คุณรู้สึกอย่างไรเมื่อเวลาที่คุณ....
- ค. คุณมีอะไรอย่างอื่นอีกหรือไม่ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับ...
- ง. คุณช่วยทำให้ฉันเข้าใจว่า (อะไร) (อย่างไร)....
- จ. คุณกังวลเกี่ยวกับอะไรมากที่สุด...
- ฉ. กรุณายธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับ.....
- ช. กระบวนการความคิดของคุณเกี่ยวกับ (การประเมิน, การคิด, การวิเคราะห์)เป็นอย่างไรเมื่อเวลาที่คุณพูดว่า...
- ซ. คุณคิดถึงอะไรเวลาที่คุณสามารถยืนยันว่า....
- ฌ.คุณช่วยเล่าให้ฟังที่ว่าคุณจะถูกจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างไรต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้าม

ญ. ทำไมคุณถึงไม่เห็นด้วยกับฝ่ายตรงข้ามที่กล่าวว่า...

11) การฟัง 4 ระดับ(four levels of listening) เมื่อมีคนหนึ่งพูด คนที่กำลังฟังมักจะมึระดับการได้ยินระดับใดระดับหนึ่งดังนี้

- การเพิกเฉยต่อสิ่งที่กำลังได้ยิน (ignoring)
- การแกล้งทำเป็นได้ยิน (pretending)
- การเลือกฟังบางสิ่ง (Selective listening)

74 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562)

- การฟังอย่างตั้งใจ (Active listening)

12) การสนองตอบต่ออารมณ์ความรู้สึก

ก. หลีกเลี่ยงการรับรู้ใส่ใจคำพูดที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก

- ไม่รับฟังการแสดงอารมณ์ความรู้สึก

- ใช้เพื่อที่ว่าคู่กรณีและคนกลางจะดำเนินการอย่างไรในความขัดแย้ง

ข. ควบคุมการแสดงอารมณ์ความรู้สึก

- ระงับไม่ให้มีการแสดงอารมณ์ความรู้สึก

- บริหารจัดการการแสดงอารมณ์ความรู้สึกเพื่อให้รักษาสถานการณ์ที่มีประสิทธิภาพ

ค. ใช้การแสดงอารมณ์ความรู้สึกเป็นข้อมูล

- การบ่งชี้ให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของความขัดแย้ง

- ใช้อารมณ์ความรู้สึกเพื่อให้ข้อมูลและความรู้แก่คู่เจรจา

ง. กระตุ้นให้มีการแสดงอารมณ์ความรู้สึก

- ทำให้เกิดการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ถูกปกปิดไว้หากการปกปิดนั้นกำลังทำให้กระบวนการไม่ก้าวหน้า

4. หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการประณอมข้อพิพาท การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการประณอมข้อพิพาทในศาล หลักพรหมวิหาร 4 ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้เลยทีเดียว ซึ่งมีหมายความว่า เอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ หรือเอาใจไปซึ่งไว้ใน ความดีที่สุด ซึ่งมีคุณธรรม 4 ประการ คือ

1) เมตตา แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีจิตทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า ในที่นี้ ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาเจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้ ลักษณะของเมตตา ควรสร้างความรู้สึกร่วมอารมณ์ไว้ตลอดวัน ว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์ เพื่อนที่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่สร้าง ความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์ที่เขา มี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เขา มี เราก็สบายใจไปกับเขา รักผู้อื่นเสมอด้วยตนเอง

2) กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ ความสงสาร ความปรานี ที่ไม่หวังผลตอบแทนสงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ ตามกำลังกาย, กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์ ลักษณะของกรุณา การสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ โดยธรรมว่าผู้ที่จะสงเคราะห์นั้นขัดข้องทางใด หรือถ้าหาให้ไม่ได้ก็ชี้ช่องทางบอกทาง

3) มุทิตา แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึงจิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสแช่มชื่นเบิกบาน พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับสุข เจริญงอกงาม

ยิ่งขึ้นไป มีอารมณ์ สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลาติดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความโชคดีด้วยทรัพย์สิน ปัญญา เฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตราย ทั่วปวง คตินี้ดี โดยอารมณ์พลอยยินดีนี้ไม่เนื่องด้วยผลตอบแทน การแสดงออกถึงความยินดี ในพรหมวิหาร คือ ไม่หวังผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้น

4) อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย นั่นคือการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบ การวางใจเป็นกลางคือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง ความวางเฉยในพรหมวิหารนี้ หมายถึงเฉยโดยธรรม คือ ทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้หนึ่งผู้ใดหลักไตรลักษณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2557)

ในการจัดการความขัดแย้งโดยการประนีประนอมข้อพิพาทคืออาญาในศาลโดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในแต่ละกรณีความขัดแย้ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการประนีประนอมข้อพิพาทในศาลอาญา ทำให้ข้อพิพาทที่มีการจัดการดังกล่าวข้างต้นคู่พิพาทร่วมแก้ปัญหาหาทางยุติข้อพิพาทด้วยความเมตตาต่อกัน ลดอคติลดความเป็นตัวตนลง

บทสรุป

การนำหลักพุทธธรรมกระบวนการจัดการความขัดแย้งมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบของทฤษฎีความขัดแย้งเพื่อเข้าใจข้อตกลงพื้นฐานและความรู้เบื้องต้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ประนีประนอมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ปัญหาในปัจจุบันอาชญากรรมไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งทำให้จำนวนคดีมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกปี ดังนั้นศาลจึงจัดตั้งยุติธรรมทางเลือกซึ่งเป็นเครื่องมือและกลไกให้เกิดความยุติธรรมและเป็นธรรมด้วยการให้โจทก์และจำเลยมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อพิจารณาคำถามหรือข้อสงสัยอันจะเป็นประโยชน์สำหรับแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสิ่งที่มีความคิดเห็นที่ต่างกัน โดยใช้การตั้งคำถามเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้ง ผู้เขียนพยายามศึกษาและรวบรวมหลักพุทธธรรมเพื่อจะประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับสองแนวทางในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น

ความสำเร็จในการประนีประนอมคดีอาญาในศาลนั้นจะได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ความรู้ความสามารถของผู้ประนีประนอมว่าจะนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้มากน้อยเพียงใดอย่างไรก็ตามถ้าผู้ประนีประนอมได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวข้างต้นไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ดำรงความเป็นกลางและมีความตั้งใจจริงที่จะช่วยเหลือโจทก์และจำเลยซึ่งสามารถทำให้โจทก์และจำเลยรับรู้และยอมรับในการเป็นคนกลาง เพื่อทำให้โจทก์และจำเลยปรองดองกันในการประนีประนอมข้อพิพาทในศาล ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้ประนีประนอมจะมีความสุขเมื่อมีความสำเร็จในการประนีประนอมมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา

เอกสารอ้างอิง

- โชติช่วง ทังวงศ์. (2550). **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- ธนรัตน์ ทั้งทอง. (2550). **การบริหารจัดการระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. (2550). **เทคนิคจิตวิทยาบรรณานุกรม (REFERENCE) สื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- ประสิทธิ์ ดวงตะวงษ์. (2550). **ARD today ฉบับพิเศษ สำนักกระงับข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร : หจก. อรุณการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระดำรัสพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. (2554). “การบริหารจัดการความขัดแย้งในทางอาญา”. **วารสาร ดุลพาห**, ปีที่ 58 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2554): 1-2.
- วรรณัฐ สังข์ใหม่. (2550). **การบริหารจัดการระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

